

378(082)
Ф 79

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ім. М. ДРАГОМАНОВА
ФУНДАЦІЯ ім. ОЛЕГА ОЛЬЖИЧА
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
ІНСТИТУТ
МІСЬКИЙ ТА ЖОВТНЕВИЙ РАЙОННИЙ ВІДДІЛИ
НАРОДНОЇ ОСВІТИ м. КРИВОГО РОГУ

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ
СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ТА
УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

(Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції)

частина II

КИЇВ—КРИВИЙ РІГ

1996 р.

Україні, поєднуючи в собі напрями та підходи ортодоксальної, природоохоронної та психологічної концепцій.

Всі ці концепції екологічної освіти практично реалізуються та частково втілюються в загальній освіті на основі інформаційної та евристичної систем, але остання ще вимагає глибокого осмислення, значних зусиль для методологічного обґрунтування та розробки спеціальних методик.

Екологічна освіта на Україні має будуватися для формування настанов національно, екологічно та соціально свідомої поведінки та національної гідності усіх її громадян.

Р. ЛЮБАР

ХОРОВИЙ СПІВ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Найпопулярнішим жанром мистецтва, що розкриває безмежний світ людської духовності, полонить почуття, розум і серце молоді та дорослих є народна пісня. У ній відобразилися світогляд народу, його морально-етичні й естетичні принципи, педагогічний геній, багатовіковий досвід виховання підростаючих поколінь. Особливість музики, її найпоширенішого жанру — пісні, полягає в тому, що вона діє на почуття безпосередньо. В той час як інші види мистецтва, наприклад, твори образотворчого мистецтва, архітектура, поезія, діють спочатку на інтелект, а потім на почуття, пісня викликає емоційні переживання відразу ж і здатна викликати могутню реакцію слухачів. Відомий український педагог Григорій Ващенко підкреслює велику виховну і об'єднуючу роль музики, її злагоднюючий вплив на слухача. Коли її «слухає якась велика група людей, вона спільно переживає певний настрій, чи то буде радість, чи смуток, чи тиха журба. Крім того, музика, особливо урочиста, як наприклад, релігійні гімни, виводить нас із кола дрібних щоденних, часто егоїстичних переживань і навіть примушує забувати своє «я». Людина в такому стані розчиняється в світі вічного і безмежного»¹.

Пісні, що виконуються хором, вважаються найвпливовішими на слухача. Хоровий спів, як вид народного мистецтва, існує ще з незапам'ятних часів. Він є породженням різних епох, починаючи від первісного суспільства і до на-

¹ Ващенко І. Виховний ідеал. — Полтава: Полтавський вісник, 1994. — С. 182.

ших днів. Хорова пісенна творчість розцвітає нев'яучими квітами любові до життя, рідної землі, її природи, в ній висвітлюються найкращі моральні якості людей: працьовитість, доброта, сердечність, розум, вірність, відданість, щирість, правдивість, краса. Поруч з цим в ній засуджуються потворні відносини між людьми: подружня невірність, синівська невдячність, лінощі, задрість, злість, зрада батьківщині.

У наші дні хоровий спів набував поширення через різні форми хорової самодіяльності, яка є органічною частиною художньої народної творчості. Покликання художньої самодіяльності полягає в морально-естетичному вихованні слухачів музики та її виконавців, задоволенні зростаючих потреб народу у створенні духовних цінностей. Хорова самодіяльність забезпечує ознайомлення молодого покоління з неоціненними скарбами українського пісенного фольклору, спадщиною вітчизняної та світової класики, сучасними творами та оволодіння ними.

В сучасних умовах важко переоцінити культурно-просвітне значення художньої самодіяльності, її роль стає особливо відповідальною, тому що вона ідейно і художньо впливає на мільйонну аудиторію, яка кожен день слухає і дивиться виступи співаків-любителів по радіо, телебаченню, в різних концертних залах і клубах як у себе на батьківщині, так і за її межами. Особливу роль вона відіграє там, де немає професійних колективів і самодіяльні хори — єдине живе джерело музично-пісенної культури, безпосереднє спілкування з яким має величезне виховне значення.

Різноманітні функції хорової самодіяльності: виховна, пізнавальна, художньо-естетична, комунікативна, функції відпочинку і розваги. Це свідчить про її різносторонній характер і великий діапазон виховних засобів, якими вона володіє. В зв'язку з цим необхідно перш за все відмітити активний характер діяльності її членів, які безпосередньо беруть участь у творчому процесі, створенні художнього образу. Є всі підстави оцінювати хорову самодіяльність не тільки як засіб активного відпочинку, прилучення до світу прекрасного, шлях до музичної просвіти, але і як величезну суспільно-корисну справу, яка сприяє формуванню всебічно розвинутої особистості¹.

Динаміка почуттів, яка криється в музичному творі і передається комплексом певних музично-виразних засобів, стає для виконавця об'єктом глибокого аналізу. Розкрити му-

¹ Шамина Л. Работа с самодеятельным хоровым коллективом. — М.: Музыка, 1988. — С. 6.

зичний образ вокального твору — важливе творче завдання керівника. А це може здійснитися лише при умові усвідомленого і разом з тим живого, емоційного відношення співаків до твору, що виконується. Отже, необхідно розвивати у самодіяльних виконавців емоційне сприйняття музики, образне мислення, навички виразного співу. Тільки тоді вся робота і саме виконання стануть дійсним мистецтвом.

Хоровий спів поєднує в собі два найсильніші фактори впливу на виконавця та слухача: слово і музику. Поєднують між собою, слово і музика здатні підняти людину на подвиг, спонукати до роздумів, добродійності. Вони доповнюють і поглиблюють одне одного, формують художні смаки та благородні громадянські почуття.

Художнє слово, подане у надзвичайно виразній поетичній формі, є носієм моральних і етичних норм людини, воно виражає народний світогляд, побут, духовне обличчя з музикою, є всесильним, воно не має обмежень у передачі людських почуттів, настроїв, думок та прагнень. Як зазначають дослідники українського слова Стрюк Л. Б. та Стрюк М. І. «завдяки цим своїм властивостям народні пісні зберегли духовний генетичний код нації навіть в зрусіфікованих регіонах України».

Виходячи з таких властивостей слова, яке лежить в основі народної чи авторської пісні, духовного твору, виконавці вивчають історію створення пісні, її розвиток, мають глибоко усвідомити суть тексту, інтонаційну виразність, мелодійність. Високохудожнім, справді духовним музичним твором стає та музика, яка всебічно розкриває духовні скарби, втілені в поетичному слові. Такий симбіоз слова і музики здатний ефективно діяти на духовну сферу виконавця і слухача.

В основі хорового співу лежать закономірності; властиві любому музичному виконавському мистецтву як творчому процесу відтворення музичного твору виконавськими засобами.

Наслідки виконання залежать від ряду об'єктивних і суб'єктивних причин, серед яких основою необхідно вважати технічну підготовленість учасників хору, їх вміння емоційно передати закладений у творі художній образ, настроїв. Управління процесом співу і контроль за ним здійснюється за допомогою якісної оцінки звучання голосу, яке повинно бути природнім, вільним, темброво зкращеним.

¹ Стрюк Л. Б., Стрюк М. І. Відображення проблем духовності народу в ліро-епічних жанрах українського фольклору (В кн.: Літературознавство, Просвіта і духовний ідеал українця. — Кривий Ріг, 1994.

У зв'язку з цим одним з головних моментів організації процесу співу стає розвиток вокального, зонного слуху, який тонко реагує на відхилення від необхідного тону і передає багату гаму фарб людського голосу:

Однією із важливих особливостей хорового співу є його колективна основа, яка значно ускладнює розв'язання питань відносно техніки виконання. Тут успіх залежить від кожного зокрема і від колективу в цілому: Саме у взаємодіюванні співака з колективом співаків, як елементу і цілого, полягає характерна риса хорового виконавства. Навчити співати кожного і навчити співати хором, в ансамблі — таким є двоєдине завдання вокально-хорового навчання, для виконання якого необхідно знання особливої техніки хорового виконавства, специфічних засобів виразності, пов'язаних зі своєрідністю і можливостями інструмента виконання — голосу.

Виховний вплив хорового дійства, а саме — колективну свідомість, вірно визначив видатний вітчизняний педагог К. Д. Ушинський: «Який могутній педагогічний засіб — хоровий спів... У пісні, а особливо в хоровій, є взагалі не тільки те, що оживляє і освіжає людину, але й те, що організовує працю, надихає співаків до дружньої справи»¹.

Таким чином, хороший спів, емоційно впливаючи на співаків та слухачів, сприяє формуванню морально-естетичної культури майбутнього спеціаліста, всебічному гармонійному розвитку його особистості.

¹ Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори. — Т. I. — М., — М., 1939. — С. 341—342.

І. УДРИС, Г. ЄЛІЗАРОВ, Н. ЛЕМЕШЕНКО,

В. ОПОКОВА, В. ТЕМЧЕНКО, В. ШАНДА

**КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГІДНОСТІ
МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНИ**

На широкому тлі розбудови державності, національного відродження України першорядної та цілепокладальної ролі набуває становлення національної гідності молоді, яка має забезпечити ствердження незалежності та суверенності України в найближчому та осяжному майбутньому. Гострота та невідкладність цієї проблематики беззастережно має все більше актуалізуватися, бо саме вчителю належить прищеплювати, закладати в розвитку особистостей усвідомлен-